

Drd. Ionela ZAHARIA¹

PREOȚII MILITARI ROMÂNI DIN AUSTRO-UNGARIA ȘI INTRAREA ÎN MARELE RĂZBOI A ROMÂNIEI

Introducere

„Stau și mă gândesc la aceia care se expatriază. Oare inima lor nu simte nimic când se gândesc la această hotărâre? Oare «Patria» doar atunci trebuie să o iubești, când aceasta îți oferă numai mulțumire, plăcere și glorie? Atunci, nu, când dragostea de patrie e durere? La cel care se îndepărtează de ea, oare nu-i șușotește inima «rămâi, rămâi»? Dacă-ți faci controlul ție însuși și ai ajuns la rezultatul că nu mai poți fi de folos dacă ai stins în sufletul tău și ultima scântee de speranță, dacă nu mai ești iubit de nimeni și chiar nimic din ceea ce rămâne aici, atunci... expatriază-te!

Dar «Patria» pe care o părăsești? Pământul pe care crește iarba pe sângele vărsat de strămoșii tăi. Aicea, pas cu pas, sunt amintirile frumoase și dureroase. Istorie are și patria la care te duci. Chiar mai strălucită, poate. Desigur, e mai bogată și poate te așteaptă o viață materială satisfăcătoare. Dar e «Patria» ta? Care e dragostea de țară din sufletul tău? Te-ai gândit că atunci când vei trece granița și, departe fiind, vor defila amintirile, fețele cunoscute, cântecele care s-au plămădit odată în sufletul tău? Când vei pune capul pe pernă ca să adormi, că nu te mai odihnești pe pământul unde te-ai născut? Dacă ești sigur cu tine, că toate acestea nu te vor tulbura, că afară de bagajul tău nu duci cu tine altă greutate, atunci... pleacă!².

La o primă vedere este imposibil să nu remarcăm legătura, aproape organică, dintre autorul citatului, unul dintre bănașii participanți la Marele Război, și pământul natal, cei dragi, obiceiurile și tradițiile locale. Toate aceste elemente identitare au făcut ca intrarea României în Marele Război, de partea Antantei, să declanșeze un tumult interior în rândurile românilor din Austro-Ungaria trimiși pe diferite fronturi. Formele exterioare de

manifestare ale acestuia s-au concretizat în perioada posteroară evenimentului în două tipuri de acțiuni cu consecințe istorice: creșterea ratei dezertorilor din Armata Austro-Ungară și continuarea supunerii față de autoritățile austro-ungare. Ambele reacții au avut un scop comun: un viitor mai bun, nu doar pentru propria persoană sau familie ci și pentru întreaga comunitate și pământul natal³. În încercarea de a găsi o soluție la dilemele interioare, soldații și ofițerii nu au fost singuri. Preoții militari, detașați pe toate fronturile, în spitalele militare și în hinterland unde se aflau trupele, erau cei care trebuiau să îi consilieze spiritual.

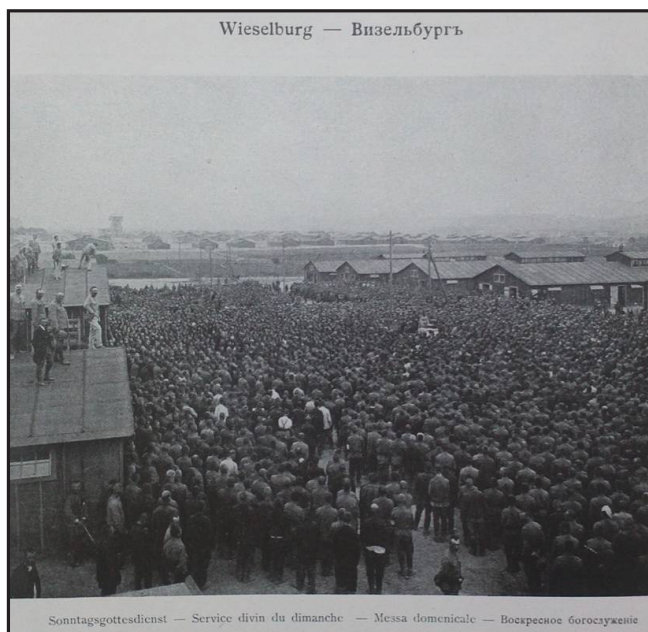
Articolul de față încearcă să identifice și să analizeze reacția

și acțiunile preoților militari români din Austro-Ungaria în primul an după august 1916. Importanța demersului este dată de rolul pe care îl aveau preoții în societatea rurală, din care proveneau marea majoritate a soldaților și ofițerilor români, dar și de faptul că ei trebuiau să slujească simultan, prin jurămintele depuse și prin onoare, pe Dumnezeu, împăratul, soldații pe care îi aveau sub jurisdicție și națiunea din care proveneau.

Având în vedere faptul că preoții erau subordonați pe linie bisericească ierarhilor din partea cărora își primiseră jurisdicția bisericească, vor fi analizate, succint și reacțiile și acțiunile ierarhilor din Transilvania, Banat și Bucovina, oficiale și neoficiale.

În subsidiar articolul dorește să demonstreze și faptul că opțiunea clerului

militar român din Dubla Monarhie, de a continua să slujească în cadrul armatei k.u.k., nu poate fi privită în termeni reducătoriști: cu sau împotriva României, ci trebuie plasată într-un context nuanțat, care ia în calcul imprevizibilitatea deznoământului conflictelor militare de lungă durată, factorul emoțional, responsabilitatea și atașamentul față de familie, comunitate și locurile natale, complexitatea îndatoririlor

Sfânta Liturghie în zi de duminică în lagărul de prizonieri Wieselburg, Austria. Fotografie din broșura: Bilder aus österreichisch-ungarischen Kriegsgefangenen-Lagern, Fürsorge Komitee des Österreichischen und des Ungarischen Roten Kreuzes für Kriegsgefangene (Comitetul de ajutorare al Crucii Roșii austriece și ungare pentru prizonieri de război)

ecleziastice și mentalitatea timpului.

Experiența primilor doi ani de război

În Transilvania, Banat și Bucovina, primele reacții de după atentatul de la Sarajevo au fost stupoarea, tristețea și solidarizarea cu bătrânul monarh. Organele de presă ale bisericii, precum *Foaia Diecezană* sau *Unirea*, nu au întârziat să prezinte publicului cititor desfășurarea evenimentelor și decizia mitropoliților de a decreta starea de doliu. Prin circularele mediatizate în presă s-a transmis preoților și faptul că aveau datoria de a face rugăciuni pentru sufletul celui care „Pentru unii a fost un sfinx, pentru noi însă a fost un om pe care l-am înțeles și în care ne așezasem toate speranțele în alte vremi mai bune; astăzi resignați, cu sufletele îndoliate și, poate, cu nădejdlile sfărâmate”, pentru soția sa și familia imperială⁴.

Durerea pricinuită de pierderea celui care părea ultima speranță a românilor din Dubla Monarhie și compasiunea față de bătrânul împărat au determinat în perioada posteroară tragicului eveniment o campanie de susținere a oricărui demers făcut de Viena în privința pedepsirii vinovaților. Până la emiterea declarației de război, presa a ținut populația la curent cu evoluția situației, criza din iulie și mai apoi începerea confla-grației pentru care se făcuse lobby dinainte ca primele focuri de armă să fie trase. Pe lângă acestea, presa lauda în nenumărate articole virtuțile militare ale soldatului român, mereu gata de a se sacrifica⁵, cu scopul de a mediatiza loialitatea românilor în scopul dobândirii unui statut mai privilegiat în cadrul monarhiei. În aceste circumstanțe declarația de război împotriva Serbiei a venit pentru cetățenii Dublei Monarhii ca un lucru firesc, menit să îndrepte „răul”.

Nu doar biserica ci și clasa politică românească și-a manifestat încă de la început suportul pentru decizia monarhului. După emiterea declarației de război Clubul parlamentar român a publicat un manifest *Către fii neamului roman* în ziarul *Românul*, prin care îi încurajau pe români să ia parte la efortul de război. Această reacție și intrarea României în expectativă după august 1914 a însemnat pentru mulți români o ușurare dar și unul dintre motivele pentru care au îmbrățișat mobilizarea cu o anumită doză de entuziasm⁶. În primele luni s-au înregistrat cazuri în care unii dintre transilvănenii plecați în Vechiul Regat s-au întors pentru a se înrola⁷, puternic influențați fiind de simțul datoriei⁸. O altă cauză care a determinat mobilizarea românilor a fost și compasiunea față de bătrânul împărat Franz Joseph, fapt ce reiese și dintr-o remarcă a preotului militar Virgil Ciobanu: **„Poporul era și Kaiserul, respectat pentru bătrânețele lui și pentru multele nenorociri care i-au zdruncinat familia, era compătimit și deci și iubit”**⁹. Au existat însă și mulți români din Monarhia Dualistă, susținători aprigi ai naționa-

lismului românesc și ai ideii de eliberare de sub conducerea austro-ungară, precum poetul și publicistul Octavian Goga, care au ales refugiul în România. Trebuie amintite și numeroasele cazuri în care cei care nu doreau să plece pe front au luat drumul codrilor și pe cel al munților pentru a trece în România¹⁰. Aceste atitudini marchează nu neapărat o lipsă de unitate în gândire. Trebuie să încercăm să avem în vedere dificultatea situației și diferitele implicații ale deciziei printre care meționăm: despărțirea de locurile și obiceiurile natale, arestarea și internarea în lagăre de prizonieri a tuturor celor suspecți de trădare, a celor care nu se supuneau ordinelor sau de a avea legături cu trădătorii Austro-Ungariei.

Începutul Marelui Război nu a însemnat doar mobilizarea populației masculine capabile să poată trage cu arma ci și mobilizarea unui număr impresionant de preoți laici, care astfel au trecut în funcția de preoți militari pe durata războiului. Conform șematismelor militare, listelor de mobilizare și presei vremii, aproximativ 340 preoți români, ortodocși și greco-catolici, au păstorit peste 956.000 de români transilvăneni, bănățeni și bucovineni care au fost chemați la datorie¹¹.

Îndatoririle lor au fost în primul rând acelea de a oferi asistență religioasă, pastorală și filantropică celor aflați pe front, în lagărele de prizonieri sau spitale.

Pentru a înțelege mai bine îndatoririle preoților români din Dubla Monarhie și atitudinile lor de după 1916 trebuie amintit faptul că, asemenea soldaților și preoții erau nevoiți, în momentul în care erau mobilizați, să depună un jurământ de credință. Ei jurau pe onoarea și loialitatea lor în fața lui Dumnezeu și se

Corul era condus de preotul militar Virgil Ciobanu. Fotografii din periodical „Cultura poporului” nr. 144/18 ianuarie 1926, Cluj-Napoca, p. 1

angajau să dea ascultare și obediență împăratului, urmașilor săi la tron, că nu se vor asocia în nicio activitate sau grupare care ar putea dăuna ordinii publice sau monarhiei, în sau în afara ei, că își vor îndeplini îndatoririle cu care au fost însărcinați, că vor fi fideli secretului profesional. În textul jurământului se menționa explicit și faptul că preotul nu avea voie să colaboreze cu inamicii și că trebuia să avertizeze autoritățile dacă afla că monarhia se află în primejdie¹².

Conform învățăturii creștine, acest act are o importanță complexă și semnificativă, deoarece prin intermediul său se recunoaște autoritatea supremă a lui „Dumnezeu care este luat ca martor pentru cele susținute iar El, ca reprezentant al Adevărului, nu poate fi garant al minciunii”¹³. Un exemplu care susține afirmația ar fi în Evanghelia după Matei (Matei, 5, 34-37), conform căreia Iisus Hristos le transmitea celor aflați în preajma sa că este mai bine să nu te juri deloc decât să juri. Acest aspect a fost preluat și comentat de generații de teologi și filosofi. Sfântul Augustin, în scrisoarea cu numărul 47, sublinia că gravitatea păcatului sperjurului este dată de sfințenia pe care se jură¹⁴. O atitudine mai tranșantă, împotriva oricărei forme de jurământ, arată și Sfântul Ioan Gură de Aur, care îi îndemna pe oameni să se ferească de a jura, dată fiind gravitatea păcatului reprezentat de încălcarea cuvântului dat¹⁵.

Faptul că nu doar preoții ci și soldații sau ofițerii români se temeau de încălcarea jurământului depus o demonstrează ceremoniile organizate la finele lui noiembrie 1918 pentru a-i dezlega pe foștii membri ai armatei cezaro-crăiești de datoria față de casa de Habsburg și depunerea de jurăminte pentru ascultarea comitetelor naționale românești¹⁶. Nu trebuie uitat nici faptul că în societatea de la începutul secolului XX, jurământul reprezenta o primă dovadă de loialitate. Refuzul de a jura era echivalent cu lipsa de supunere față de conducătorul statului și transforma persoana care refuza într-una suspectă de trădare, complot etc. Aceasta a fost doar una dintre cauzele pentru care preoții români mobilizați¹⁷, au continuat să își facă datoria față de împăratul și regele de la Viena până în noiembrie 1918.

Intrarea României în Marele Război. Reacțiile ierarhilor și politicienilor

Loialitățile multiple pe care trebuiau să le dovedească preoții militari români au intrat în conflict încă dinaintea intrării oficiale a României în Marele Război. Părintele Ioan Ludu din Prejmer (astăzi în jud. Brașov), intrat în rândurile clerului militar în 1915, îi scria din Klagenfurt la 1 iulie 1916 unui alt preot militar detașat pe front, probabil în condițiile în care lucra și la biroul de cenzură a corespondenței, următoarele rânduri: „Eu tot cu rușii mei, aud însă că vom avea în curând de lucru cu Români!”¹⁸.

Episcopii și preoții ortodocși și greco-catolici români din Austro-Ungaria au fost primii luați în vizor de către autoritățile de la Budapesta, în ceea ce privește atitudinea în momentul intrării României în război. Biserica s-a văzut astfel nevoită să răspundă prompt cu o poziție clară. Episcopul Miron Elie Cristea de la Caransebeș i-a sfătuit pe toți credincioșii și preoții, în pastorala trimisă în data de 16 (29) august 1916, să nu își părăsească virtuțile militare, să își îndeplinească mai departe îndatoririle. Ca și argument aducea suportul de care s-au bucurat românii, de-a lungul timpului, din partea puterii de la Viena. Ierarhul spera ca prin acest comportament nimeni să nu poată avea vreo umbră de bănuială asupra românilor care ar fi dat mâna cu dușmanul¹⁹. Redactorul și editorul ziarului *Unirea*, preotul Ioan Suciu vedea intrarea României în război ca o greșeală care va fi plătită scump, având în vedere „tendința de expansiune a Rusiei” și „Răpirea Basarabiei – drept răsplătă pentru ajutorul ce l-a dat România rușilor strămtorați”²⁰. Mitropolitul Victor Mihalyi de Apșa menționa în notificarea sa cu privire la mutarea mitropoliei de la Blaj la Oradea, din pricina războiului: „Dar iată că nu am fost vrednici, ca Dumnezeu să ne asculte ruga”, făcând referire la rugăciunile pentru pace și pentru a feri Transilvania de conflictul militar²¹.

Atitudinea lor poate fi motivată de multe rațiuni. În primul rând ei nu prevedeau încă destrămarea Dublei Monarhii sau pierdere războiului. Apoi, trebuie avută în vedere situația mitropolitului Vladimir de Repta și a bucovinenilor imediat

după prima recucerire a Cernăuți-ului de la ruși în octombrie 1914. Înaltul ierarh nu a dorit în perioada ocupației rusești să părăsească Cernăuți-ul deoarece, conform afirmațiilor sale, un ierarh, din momentul în care a fost pus în funcție nu își poate părăsi turma. În timpul ocupației rusești mitropolitului i s-a impus să facă rugăciuni pentru țarul Rusiei, familia și armatele sale. Un refuz din partea sa ar fi însemnat arestarea și persecuții și mai dure la adresa locuitorilor rămași în orașul ocupat²². Colaborarea pentru binele populației i-a atras însă, după recucerirea Bucovinei de Armata Austro-Ungară, exilul la Vatra Dornei, Cluj și mai apoi la Praga și o strictă supraveghere. O mențiune din amintirile preotului militar Victor Ciobanu descrie concret situația ierarhului în exil: „**În Praga, când locuim la hotel «Blauer Stern», unde mitropolitul dr. Vladimir Repta era încartiruit forțat de către austrieci. Pe lângă ierarh au avut de suferit și preoții și orice locuitor asupra căruia plana orice fel de suspiciune, chiar dacă cel mai adesea suspiciunile erau denunțuri false. Mulți dintre ei au ajuns să fie închiși în lagărele pentru prizonierii civili din Vestul monarhiei precum cel de la Thalerhof, Stiria (astăzi în Austria)**”²³.

Situația din Bucovina s-a repetat, în linii generale, și în Transilvania și Banat. Una dintre primele măsuri oficiale care indică faptul că românii, indiferent de clasa socială sau religie, au început să fie tratați ca posibili spioni sau trădători a fost obligativitatea ca toți cei aflați în Budapesta sau Viena să meargă și să își declare prezența la poliție, în timp de

Corul era condus de preotul militar Virgil Ciobanu. Fotografia din periodical „Cultura poporului” nr. 144/18 ianuarie 1926, Cluj-Napoca, p. 1

48 de ore²⁴.

În pofida pastoralilor emise de ierarhii bisericilor și a declarațiilor politicienilor pe fronturi s-a declanșat un val de dezertări. Primele succese ale României pe teritoriul Austro-Ungariei au determinat dezertări în special în rândurile românilor care luptau în Galiția, aproximativ 39.000. Una din cauze a fost o serie de apeluri făcute de Armata Română. Numărul celor care au dezertat a fost însă mai mic decât așteptările²⁵. O alta a fost răspândirea veștilor privind succesele Armatei Române pe care o demonstrează și câteva fragmente din corespondența prim preotului militar ortodox Pavel Boldea, publicate după 1920, în legătură cu așteptata intrare a României în război: „Toată lumea se mișcă. Oare pentru noi n-a venit oara?”. Conform aceleiași surse părintele ar fi adăugat după aceea „S-a mișcat sufletul nostru, să sperăm în dreptatea lui Dumnezeu. Fiți precauți...”²⁶. În memoriile sale, preotul militar Ioan Geția, detașat pe frontul italian, relatează și el faptul că prim preotul militar Boldea și-a exprimat bucuria față de intrarea „României mici”. Totodată el surprinde și atmosfera tensionată, suspiciunile și modul preoților de a-și comunica opiniile în ceea ce privește evoluția războiului cu România: „[Pavel Boldea]... Știa ceva și ne-a scos din atmosfera orașului [Ljubljana] prea militar. Ne-a adus în liniștea naturii să își descarce înaintea noastră furtuna care frământa sufletul său...”²⁷.

Creșterea numărului dezertorilor români a determinat autoritățile de la Budapesta să solicite o atitudine mai tran-

șantă din partea episcopilor în cuprinsul pastoralilor. Astfel la 16 septembrie 1916 a fost publicată o a doua pastorală. Episcopii Miron Cristea și Ioan I. Papp împreună cu mitropolitul Vasile Mangra i-au sfătuit din nou pe preoți și pe soldați să continue să își facă datoria față de Austro-Ungaria, motivând că România a atacat Austro-Ungaria, înșelată fiind de Rusia, și că la finele războiului cei ce se vor dovedi loiali împăratului vor fi răsplătiți²⁸.

În ceea ce privește atitudinea preoților militari conform raportul pastoral al prim-preotului militar Pavel Boldea, trimis din Ljubljana, unde era detașat în octombrie 1916, la Comandamentul Armatei a 5-a, ilustrează atitudinea oficială pe care au fost nevoiți să o adopte preoții militari români. În raport Boldea menționa că majoritatea românilor luptau deja pe frontul italian și că atât ei cât și preoții militari au continuat să își facă datoria față de Austro-Ungaria²⁹, fapt observat și de alții³⁰. Un alt aspect important subliniat în raportul lui Boldea este ordinul autorităților către preoți de a predica mai mult despre importanța obedienței către jurământ, steag, tron și patrie.

Precauțiile erau necesare având în vedere situația din Transilvania. Episodul represiunilor din Bucovina, după îndepărtarea rușilor la finele lui octombrie 1914, s-a repetat și în Transilvania, după respingerea Armatei Române dincolo de munți. Cei care au rămas în teritoriu la venirea și după retragerea românilor au fost cercetați și mulți au ajuns în lagărul de prizonieri de la Sopron. Părintele Nicolae Brînzeu, preot de pe Valea Jiului, relatează momentul arestării sale și a altor preoți din zona învecinată și refugiu:

„Duminică 27 august, înainte de serbarea Adormirii P.C. Fecioare Maria [...]. Seara ne-am culcat liniștiți, ca pe la orele 10 să auzim sirena sunând lung și puternic [...] Nu peste mult intră învățătoarea și ne spune în antreu e d-l învățător cu doi jandarmi. Ies la ei și aud spunându-mi-se: «Părinte sunteți arestat. – Bine», zic eu, «dar lăsați-mă să-mi fac ceva bagaj». Am luat într-un cofertaș ceva merinde și strictul necesar, am îmbrăcat reverenda... și am mers la postul de jandarmi»³¹.

Între 3.000 și 6.000 de români transilvăneni au fost cercetați și internați, din rațiuni ce țineau de suspiciune, în localități în apropiere de Sopron (Ungaria), printre care numeroși preoți, profesori și învățători. Astfel de arestări s-au petrecut aproape peste tot în Austro-Ungaria și în alte țări implicate în război³².

În pofida loialității demonstrate de clerul militar, arestă-

riile nu au ocolit nici familiile acestora. Un exemplu care arată faptul că preoții de pe front știau cele ce se întâmplă acasă este corespondența dintre preoții militari Ioan Ludu și Virgil Nistor și corespondența lor cu cei dragi. Ludu îi scria lui Nistor în 17 octombrie 1916 de la Klagenfurt, că fratele său Aurel Nistor, preot, a fost reținut. Aurel Nistor a fost unul dintre cei internați la Sopron. Virgil a încercat să obțină eliberarea fratelui său timp de doi ani și a apelat chiar la Ministerul de Interne de la Budapesta, însă în pofida unor promisiuni, situația a rămas neschimbată. Nu doar fratele părintelui Virgil

Nistor a fost anchetat și arestat, ci și mama, sora și mai târziu și tatăl său³³. El le scria celor două în 1917: „... Ți va bate D-zeu pe toți. Dară și dacă s-ar întâmpla să vă interneze – atunci să cereți să vă lase la Bük ori Lánzsér, ca să puteți fi laolaltă cu Aurel»³⁴.

Părintele Petru Debu, paroh al Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Brașovul Vechi, de pe strada Bisericii Române nr. 47, detașat ca preot militar, își arăta îngrijorarea în octombrie 1916 față de starea celor de acasă: „...Sunt în aceeași tristă și zdrobitoare stare sufletească ca și tine. N-am nici o știre de la ai mei. Berichtul [=comunicatul] de eri... Făgărașul e al nostru [al armatelor Puteților Centrale]. Aproape de el e satul părinților mei,

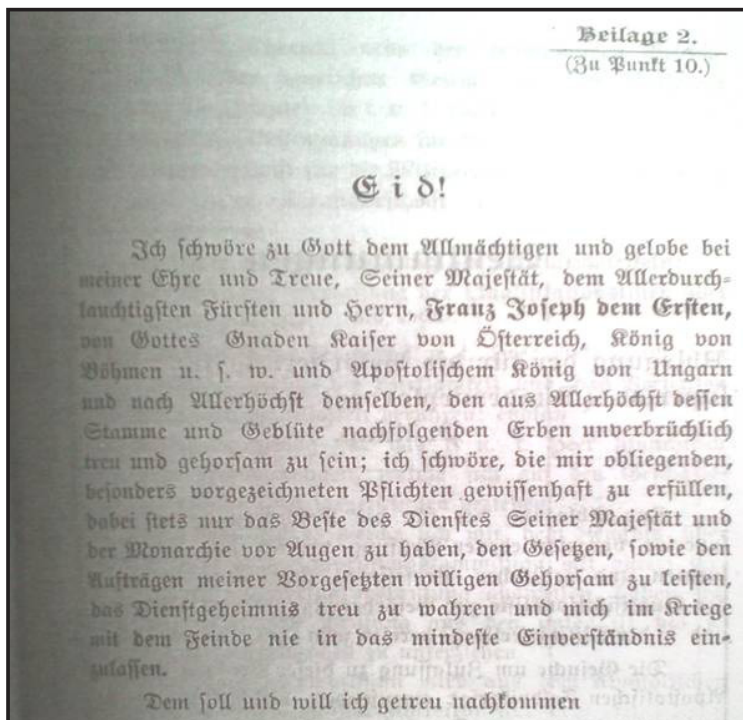
unde am și familia. Chiar pe acolo se dau luptele... Am mari speranțe. Nu ne va lăsa soarta...(pr. P. Debu, 6 octombrie 1916, de la spitalul de rezervă Sanok, din Nagyköros)»³⁵.

Rândurile de mai sus indică și modul prin care preoții reușeau să facă față situației, din punct de vedere spiritual, punându-și nădejdea în Dumnezeu, judecata divină și soartă. Vești despre suferințele celor de acasă puteau ajunge la preoții militari fie pentru că aceștia lucrau la cenzura corespondenței, fie pentru că biroul de cenzură avea o problemă în cenzurarea scrisorilor în limba română. Neliniștea provocată de neputința de a ajuta și înrăutățirea situației au contribuit fără doar și poate la erodarea loialității față de autoritățile imperiale și mai apoi față de împărat.

Continuare săvârșirii datoriei pentru Dumnezeu și împărat pe frontul rusesc

„...regimentul [33] e luat la ochi, pentru că au trecut dincolo [la ruși] vreo 8 inși cu un caporal, dar jumătate au fost unguri, deci ne luptăm cu gura cât putem împotriva inșuărilor!... (pr. Ludu, septembrie 1917)»³⁶.

Acest fragment dintr-o carte poștală a preotului militar ortodox Ioan Ludu indică faptul că soldați și preoți români au

Versiunea în limba germană a jurământului depus de preoții militari români din Armata Austro-Ungară. Acesta era atașat ca anexă la exemplarul de instrucțiuni pe care îl primea fiecare preot trecut în rândurile clerului militar

rămas pe frontul rusesc și după august 1916, unde tentația dezertării era mult mai mare decât pe frontul italian.

Un alt preot care a rămas pe frontul rusesc a fost părintele greco-catolic George Rus, din Molosig (astăzi în jud. Cluj), care avea de păstorit în septembrie 1916 soldații români de la Regimentele de Infanterie nr. 51, 62, 9, 10, 45, 77 și răniții din spitalele aflate în orașele Pruzhany, Slonim și Wilna (Belarus și Lituania – între Pruzhany și Slonim sunt 84 km, iar între Slonim și Wilna, o suburbie a Vilnius-ului, sunt 197 km). Pe lângă faptul că îndeplinirea datoriei însemna călătorii istovitoare, trebuie subliniate problemele pe care preotul trebuia să le combată: pe front trebuiau întărite răbdarea, loialitatea și subordonarea, în timp ce în spitale soldații erau îndemnați să ceară intercesiunea divină pentru a-i ajuta să facă față situației. Teme ale predicilor precum: *Ascultare, Dragostea de patrie, Virtuțile soldaților, Dorul de casă trebuie să îl potolim prin răbdare*; în timp ce răniților le ținea cuvântări despre: *Hristos Salvatorul nostru în orice necaz, Despre credință, Maria Maica noastră, Crucea un semn al biruinței*³⁷, trecute în raportul său pastoral indică presiunea exercitată asupra preoților de a predica despre continuarea îndeplinirii îndatoririlor față de împăratul de la Viena.

Un alt părinte greco-catolic staționat în apropierea frontului rusesc a fost Ștefan Suci, detașat în octombrie 1916 de la Spitalul nr. 1 din Huszt (Chust, astăzi în Ucraina) unde erau internați 743 români, între cei 5.034 soldați catolici, 708 greco-catolici, 791 ortodocși, 209 evrei și șapte musulmani. Conform notițelor sale părintele ținea slujbele în biserica greco-catolică din localitate, în limbile română și maghiară și predici care abordau subiecte precum: *Dragostea de patrie, Datoriile soldatului, Împăratul nostru un conducător din mila lui Dumnezeu, Credința, Maica Cerului, Dumnezeu ajută în tot timpul, Efectul Sfintei Împărtășanii*³⁸.

Tot aici îl găsim la finele lui 1916 pe preotul greco-catolic Emil Habor, din Făgăraș, care păstora soldații de la Regimentul de Infanterie nr. 51. Contingente de soldați ale regimentului se aflau pe o rază de 200 km, împrejurul Lublinului, de la Nowy Świat și *Nowosiółki* (astăzi în Polonia). Printre temele abordate de părinte în timpul predicilor în lunile octombrie, noiembrie și decembrie 1916 se numărau: *Ascultare și încredere în Dumnezeu, Iubirea de Patrie, Loialitatea față de rege (Karl I), Prin luptă către victorie, Despre moral, Sfintele Taine, Ascultarea, Comportamentul în fața dușmanului, Comportamentul brav al soldaților, Despre apostazie*. Pe lângă acestea părintele menționa că la sfintele slujbe participau între 400-500 soldați, iar aproximativ 50 se spovedeau și se împărtășeau, că îi ajuta pe răniții de la punctul de prim ajutor, i-a vizitat pe toți soldații din jurisdicția sa în tranșee, s-a rugat cu ei, le-a împărțit iconițe și s-a îngrijit de amenajarea corespunzătoare a cimitirului și mormintelor celor decedați³⁹.

Se poate observa că indiferent unde se aflau preoții, pe linia frontului sau în spitale, îndatoririle au rămas aceleași: menținerea moralului ridicat și a credinței în intercesiunea divină ca răsplată a împlinirii îndatoririlor de bun creștin. Ofensivele din Rusia, cele din Italia și celelalte fronturi, numărul mare de răniți și prizonieri ruși, demoralizarea și problemele de disciplină au determinat autoritățile să sporească numărului de preoți militari și să dezvolte o ofensivă propagandistică.

Concluzii

„Încercări de învioșare comandate de anumită tactică nu au putut să rupă negura care ne învăluia. S-a trăit mai mult în lumea gândurilor. Dacă nu eram aici, sigur trebuia să fim în altă parte... Noi, românii am rămas mai departe ascultând cu răbdare criticele ce se aruncau, îngrijorați și împlinind poruncile care veneau acum cu nemiluita... Ca preot eram totdeauna în situații unde nu se cruța nici o vorbă. Noi între noi nu aveam nici un cuvânt, doar numai privirile și tăcerea”⁴⁰.

Intrarea României în Marele Război a reprezentat pentru clerul militar român, ca și pentru toți românii cetățeni ai Dublei Monarhii, un moment de cumpănă și încercări. Datorită rolului lor de lideri ai populației românești la nivelul comunităților⁴¹, atât preoții rămași în Transilvania sau Banat cât și cei mobilizați și trecuți în rândurile clerului militar, au fost supravegheați, urmăriți, acuzați, arestați și întemnițați. De un tratament asemănător au avut parte atât ei cât și ierarhii și orice suspect, indiferent dacă suspiciunea se baza pe un fapt real sau o minciună. Această atitudine din partea autorităților cezaro-crăiești i-a determinat pe preoții militari să continue să își facă datoria, să îi consoleze pe soldați, să le ridice moralul și să predice despre obediență și împlinirea datoriei față de împărat și patrie. Un rol deosebit, care i-a determinat să continue să respecte ordinele autorităților imperiale, l-a avut jurământul de credință față de împărat, urmașii săi la tron și superiori. Respectarea ordinelor de la autoritățile austro-ungare sau ierarhi nu a însemnat faptul că preoții militari nu și-au îndeplinit îndatoririle față de națiunea română, chiar dacă erau afectați moral de situația României, care în urma înfrângerilor a fost ocupată și mai apoi nevoită să încheie la 5/18 martie 1918 pacea de la Buftea. Ei au găsit mijloace prin care să comunice între ei pentru a-și împărtăși suferințele, opiniile și speranțele. Eficacitatea canalelor de comunicare alese a fost dovedită, la finele lui noiembrie 1918, când preoții militari s-au aflat printre cei care au coordonat organizarea comitetelor naționale românești, a acțiunilor acestora, a retragerii și repatrierii soldaților și ofițerilor români⁴².

ROMANIAN MILITARY PRIESTS FROM AUSTRIAN-HUNGARY AND ROMANIA'S ENTRANCE IN THE GREAT WAR

The present article tries to identify and analyze how Romanian military chaplains from Austrian-Hungary reacted and acted after August 1916, when Romania declared war to Austria-Hungary. The importance of the topic and approach it is given by the importance of priests in Romanian rural communities across Transilvania, Banat and Bucovina, and the fact that they had to serve simultaneously, through taken oaths, God, the emperor, the soldiers and their nation. Giving the fact that military priests were subordinated, on religious matters, to metropolitans and bishops from above mentioned regions, we will also investigate, succinct, the official and unofficial reactions and actions of Orthodox and Greek-catholic hierarchs. Secondly the article will try to show that it is necessary to view the attitude of Romanian military chaplains in a larger context that takes into account: unpredictable end of long military conflicts,

emotional factor, responsibility and commitment to family, community and homeland, complexity of ecclesiastical duties and time's mentality.

Keywords: Military Chaplains, Austrian-Hungary, World War One, Romania's entry into Great War, orthodox

NOTE

- 1 Doctorand și asistent cercetător la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.
- 2 Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919...*, pp. 740-741.
- 3 Una dintre afirmațiile bucovineanului lancu Flondor, care a refuzat să părăsească Austro-Ungaria în perioada Marelui Război, în pofida vicisitudinilor provocate de atitudinea suspicioasă a autorităților cezaro-crăiești, are puterea de a întări această afirmație: „Ceea ce fac are repercusiuni nu numai față de mine și de familia mea...Ceea ce fac are repercusiuni în multe direcții. De aceea nu pot face ce mi-ar plăcea sau ar fi în interesul meu imediat și personal...” în Nicolae Tcaciuc-Albu, „O amintire despre lancu Flondor”, lancu Flondor. Eroul Bucovinei, p. 21.
- 4 *Unirea*, Nr. 65/ 30 iunie 1914, pp. 1-4; *Românul*, Nr. 134, 20 iunie (3 iulie), 1914, pp.3-4.
- 5 A se vedea spre exemplu: *Românul*, Nr. 142/ 1/14 iulie 1914, p.1; Nr. 154/ 15/28 iulie 1914, p.1.
- 6 Ioan I. Șerban, „Români în Armata Austro-Ungară în anii Primului Război Mondial”, în *Annales Universitatis Apulensis*, Series Historica, 2-3 (1998-1999), p. 204.
- 7 Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 28-29.
- 8 Sextil Pușcariu, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1978, p. 7.
- 9 Radu Ciobanu, *Wiener Gemütlichkeit*, http://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inainte_de_1914/wiener_gemuetlichkeit/1599/pagina-16/ (Accesat în data de: 01.10.2015).
- 10 Practica nu era una nouă. Chiar și înaintea războiului cei care nu doreau să facă stagiul militar obligatoriu alegeau calea munților, cu deosebirea că, de această dată ei alegeau România datorită faptului că se afla în neutralitate. Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, p. 27.
- 11 Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1993, p. 73; Liviu Maior, *Habsburgi și români. De la loialitatea dinastică la identitate națională*, București, 2006, p. 131.
- 12 *Dienstvorschrift...*, pp. 80-81.
- 13 http://www.catehism.ro/CBC_071.htm (Accesat în data de 01.09.2015).
- 14 Wilfrid Parson, *The Fathers of the Church: Saint Augustin Letters*, volumul 1, (1-82) The Catholic University of America Press, 2008, pp. 225-227.
- 15 *Revista Teologică*, Nr. 7-8/iulie-august 1910, pp. 286-290; <http://www.ioanguradeaur.ro/carti/predicile-despre-statui-volumul-i/>
- 16 *Timpul Nou*, Nr. 2/13 (26) noiembrie 1918, p. 2.
- 17 Până în prezent nu am identificat nici un preot militar român din Austro-Ungaria care să fi dezertat.
- 18 Dan Simon Grecu, *Aspecte ale vieții preoților militari români din armata austro-ungară (1914-1918)*, în *Buletinul de Studii Poștale din Ardeal, Banat și Bucovina*, An. XII, nr. 3.
- 19 AT-OeStA, KA ZSt KM HR 982 Akten 9. Abteilung 1916.
- 20 *Unirea*, Nr. 88/4 septembrie 1916, p. 1.
- 21 *Unirea*, Nr. 89/7 septembrie 1916, p. 1.
- 22 Constantin Cenușă, „Mitropolitul Vladimir Repta (1841-1926)”, în *Teologie și Viață*, Nr. 5-8/2014, p. 182.
- 23 Printre preoții români arestați în 1914, identificați de Sebastian Stanca în *Contribuția preoțimei române din Ardeal la Răsboiul pentru Întregirea Neamului*, apărută la Cluj, Editura Cartea Românească, în 1925, pp. 127-296, se numără: Valentin Popescu din localitatea Noua Suliță, Ioan Soroceanu din Rachitna, Ioan Macovei din Bance/Bainet, Vladimir Tomiuc din Rădăuți, Mihai Cupciancu din Văscăuți, Eugen Măcieșianu din Bănilă, Vasile Redeiciuc din Dracineț, Ioan Iliuț din Pătrăuți de Sus, Ioan Cracalia din Văscăuți, Dimitrie Țopa din Vijenca-Vijnicioara-Storjineț, Dionisie Țurcan din Pătrăuți-Storjineț, Constantin Morariu din Pătrăuți-Suceava, Nicolai Totoescu din Mitocul Dragomirnei, călugărul Ciril Cozarchievi de la Mănăstirea Dragomirna, călugărul George Diaconovici de la Mănăstirea Dragomirna, Mihai Sârbu din Suceava; AT-OeStA, AVA Justiz JM Allgemein Sig 6A-3465 Strafsachen VI-6 Strafsachen gegen Geistliche.
- 24 *Pester Lloyd*, Nr. 240/29 august, 1916, p. 5.
- 25 Liviu Maior, *In the Empire...*, p. 155.
- 26 *Foaia Diecezană*, Nr. 126/ 23 decembrie 1915, p. 4.
- 27 Ioan Geția, „Amintiri din război”, în *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol. III, coord. Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, ed. Presa Universitară Clujeană/ Institutul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015, p. 146.
- 28 AT-OeStA KA ZSt KM HR 982 Akten 9. Abteilung 1916.
- 29 AT-OeStA, KA MBeh AFV 223 Pastoralberichte 1916.
- 30 John Macdonald, Zelijko Cimpric, *Caporetto & the Isonzo Campaign. The Italian Front 1915-1918*, Pen&Sword Military, South Yorkshire, UK, 2011.
- 31 Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, p. 493.
- 32 Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania...*, pp. 41-46; Peter G. Tropper, *Kirche an der Front. Die Diözese Gurk im Ersten Weltkrieg*, pp. 99-100.
- 33 Dan Simon Grecu, *Aspecte ale vieții preoților militari...*
- 34 Ibidem.
- 35 Ibidem.
- 36 Ibidem.
- 37 AT-OeStA, KA MBeh 222 Pastoralberichte 1916.
- 38 AT-OeStA, KA MBeh AFV 223 Pastoralberichte 1916.
- 39 AT-OeStA, KA MBeh AFV 223 Pastoralberichte 1916.
- 40 Ioan Geția, „Amintiri din război”, în *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol. III, coord. Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, p. 144-145.
- 41 Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol. III, p. 77.
- 42 *Timpul Nou*, noiembrie 1918-iunie 1919.